küsimusega, mille üle pidas kõnesid nii autonomistide rühmas kui ka Tartus »Ühenduse« koosolekuil. Suurt tähelepanu äratanud artikleis »Eesti naiivne kosmopolitism ja rahvuslus« ja »Eesti rahvuspoliitika« (»Vaba Sõna«, 1915, lk. 10—19, 129—36) rõhutas V., et senine Eesti Rahvameelse Eduerakonna poolt juhitud eesti rahvuspolitika oma teaduslikkude aluste nõrkuse, talupoja-ideoloogia kultiveerimise, liigse konservatismi ja argliku oportunismi tõttu ei suutvat rahuldada sotsiaalselt eristunud eesti rahva demokraatlikkude kihtide nõudeid, kuna jälle meie sotsiaaldemokraatia põhjendamatult sarnastavat rahvuskultuuriliste ülesannete teostamist sotsiaalse tagurlusega. Seevastu kutsus V. kõiki radikaalseid kihte üles võitlema demokraatliku rahvuskultuuri ja rahvuspolitika eest ja püstitas eesti rahvusautonoomia nõude. Eestimaa talurahva vabastamise juubeli puhul 1916. a. mais »Estoonia« teatrisaalis peetud kõnes väitis V., et eesti rahvas oma kultuurilise arengu kõrguse tõttu olevat täiesti õigustatud saama Vene riigi autonoomseks osaks ja et Vene riigi enda huvid nõudvat autonoomia andmist temasse kuuluvaile rahvaile. Kui mõned eesti tegelased (vt. K. Päts) püüdsid neil ajul käsikäes Eestimaa rüütelkonnaga läbi viia õieti mõõdukat omavalitsuse reformi, arvustas V. teravasti »Vabas Sõnas« a. 1915 säärast oportunismi, mille tagajärjeks olevat vaid rahva politilise teadvuse demoralisatsioon. Peamiselt tema vastuseisu mõjul nurjus ilmasõja ajal üleskerkinud kavatsus asutada Läti eeskujul eesti rahvuslikud väeosad, mis kavatsuses V. nägi otstarbetut püüet hankida Vene tsaarivalitsuselt eesti poegade verega riigitruuduse tunnustust. — 1917. a. revolutsiooni järel loobus V. kutsetegevusest ja andus täie innuga politikale. Olles Eesti Liidu Tallinna osakonna täidesaatva komitee aktiivsemaid liikmeid, võttis ta osa Eestimaa ajutise omavalitsuse seaduse eelnõu koostamisest, kuulus delegatsiooni, mis eelnõule 1917. a. märtsis hankis kinnituse Vene ajutiselt valitsuselt, ja viimase juures ellukutsutud erikomisjoni, mille ülesandeks oli koostada seaduse maksmapaneku kohta käivad määrused. Ka teiste kodumaiste asjade pärast tegi V. sagedasti reise Peterburi ja kaitsis energiliselt Vene keskvalitsuse ees eesti rahvuslikke huve. Eriti suured on V.-i teened eesti polkude asutamiseks loa hankimisel. 1917. a. revolutsiooni ajal kerkis mõte asutada Tallinnas kaks eesti sõdureist koostuvat kindluse jalaväe polku, kuid Tallinna Tööliste ja Soldatite Saadikute Nõukogu püüdis seda kavatsust eesti enamlaste mõjul (vt. J. Anvelt) igasuguste abinõudega nurja ajada. Rahvuslikkude väeosade vaimustatud pooldajana aitas V., tänu oma isiklikele sidemeile sõjaminister A. F. Kerenski'ga, mõjuvalt kaasa selleks, et hoolimata nõukogu vastupanust lõpuks siiski mais 1917 luba anti ühe eesti jalaväepolgu vormeerimiseks. Aprillis 1917 viisid mõned V.-ile lähedal seisvad »Päevalehe« osaühingu liikmed läbi, et V. kutsuti selle lehe politilise osakonna toimetajaks, kellena ta neil ärevail ajul avaldas rea suundamääravaid juhtkirju ja mõjustas sellega tugevasti Eesti avalikku arvamist. Pidades Vene revolutsiooni politiliseks ja arvates, et selle peamiseks ülesandeks on kindlustada eri rahvaile ja rahvaklassele kodanlised ja politilised vabadused, võitles V. kõigi nähtuste vastu, mis seisid vastolus selle põhitendentsiga. Suur-Vene tsentralistlikkude püüete murdmiseks soovitas V. Vene vähemusrahvaile luua omavahel kindel rinne. 1917. a. juunis võttis ta osa Peterburis peetud vähemusrahvuste konverentsist. Paljudes kirjutistes õhutas V. meie rahvuslikku iseteadvust ja kaitsis eesti rahva õigusi nii Vene keskvalitsuse kui ka kohalikkude tagurliste vene elementide (ametnikud, kohtunikud j. t.) ja äärmise pahempoolse enamlise voolu vastu. Eriti teravasti astus V. välja eesti enamlaste vastu ja oli nendega alaliselt sõjajalal. Kui Eestimaa komissar J. Poska (vt.) linnavolikogude otsuse peale eesti keele tarvituselevõtu asjus oli ringkonnakohtule protesti esitanud, arvustas V. ka seda sammu väga valjult ja heitis eesti kodanlistele kihtidele üldse ette liigset paindlikkust ja tagasihoidlikkust. Et selle tagajärjel »Päevalehe« väljaandjate ringkonnis hakati nõudma V.-i lahkumist toimetusest, otsustas ta 1917. a. sügisel mõne mõtteosalisega (K. Konik j. t.) asutada uue radikaalse päevalehe; enamlaste võimulepääsu tõttu jäi see kavatsus teostamata ja pealegi suleti ka »Päevaleht« s. a. detsembris. 1917. a. kevadel asutas V. radikaalsotsialistide erakonna, millest samal a. mõne Eesti Vabariiklaste Liidu tegelase (vt. J. Seljamaa) juurdetulekuga kujunes Eesti tööerakond. Uus erakond seadis enda püüete lõppsihiks sotsialistliku korra, kuid asus seisukohal, et seda tuleb taotada mitte proletaarlise sotsiaalse revolutsiooni, vaid järjekindla evolutsiooni teel põhjalikkude ühiskondlikkude reformide kaudu. Ta nõudis suurmaaomanduse likvideerimist, maa andmist põlise rendi alusel ainult neile, kes seda harivad isikliku tööga, ja tööstusettevõtete järkjärgulist riigistamist selle järgi, kui kaugele on teatava tööstusharu edenemine jõudnud. Heites kõrvale proletaarlise klassivõitluse idee, otsis tööerakond endale toetajaid nii demokraatlikkude radikaalide kui ka mõõdukamate sotsialistide hulgast ja püüdis enda ümber koondada kõiki nii keha-